

*Н.М. Березюк*

## **ЗНИЩЕНИЙ ЗАБУТТЯМ (К.І. РУБИНСЬКИЙ – УКРАЇНАСЬКИЙ БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ)**

Час відновлення історичного минулого України повертає нам забуте ім'я одного з вихованців найстарішого вітчизняного університету, майже невідоме дотепер харків'янам, науковій громадськості.

Константин Іванович Рубинський (1860-1930 рр.) належить до тієї плеяди випускників університету, на формування світогляду яких мали безумовний вплив видатні його вчені: О. Потебня, Д. Багалій, М. Сумцов, В. Бузескул та інші.

Закінчивши історико-філологічний факультет у 1893 р. із ступенем кандидата, він деякий час вчителює у Харкові, Пензі. У 1895 р. повертається у Харків, зв'язавши все подальше життя з бібліотекою університету, якій служив він сумлінно і віддано все життя. Оцінивши здібності молодого бібліотекаря, Рада університету відряджає його у 1902-1905 рр. для вивчення досвіду роботи наукових бібліотек Москви, Петербургу, Києва, провідних бібліотек Парижа, Берліна, Женеви, Лозани, Мюнхена. Завдяки наполегливості Рубинського завершується будівництво в 1902 р. нової споруди бібліотеки, створюється перший алфавітний каталог, обробляються "нерозібрані фонди", встановлюються книгообмінні зв'язки з науковими установами Росії і Західної Європи, студенти вперше одержують право користуватися фондами університетської бібліотеки.

У 1907 р. виходить історичний нарис Рубинського "Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования" – перша і єдина на той час праця історика і бібліотекознавця, присвячена 100-літній історії університетської бібліотеки.

22 листопада 1909 р. К.І. Рубинський виступає в університеті з публічною лекцією "Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения", в якій розцінює бібліотеку як важливий соціальний інститут, що має сприяти просвіті народу, формулює предмет, завдання бібліотекознавства як науки, наголошує на тому, що бібліотечна справа повинна стати державною турботою.

Із створенням Товариства бібліотекознавства (С.Петербург) Рубинський виступає серед його найактивніших членів, він підтримує вихід першого професійного журналу "Библиотекарь", публікує в його перших номерах велику статтю "Причины неустройства наших академических библиотек" (1911 р.), виступає на засіданнях Товариства бібліотекознавства з доповідями, бере активну участь у підготовці I Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи. Про авторитет Рубинського свідчить той факт, що саме йому було доручено виступити на з'їзді з постановчою доповіддю "Становище бібліотечної справи в Росії і інших державах".

У 1917-1918 рр. Костянтин Іванович, який в буремні роки не залишив свої бібліотеки, працює у складі комісії з порятунку бібліотек-емігрантів, піклуючись про те, щоб найцінніша наукова література потрапила до провідних бібліотек Харкова.

У 1920 р. нова влада починає реформувати стару

акдемічну вищу школу. Ліквідовано Харківський університет, на його руїнах створено Інститут народної освіти (ХІНО). Рубинський, людина незалежних поглядів, не бере участі у масових заідеологізованих заходах, мовчазно протидіючи намаганням переорієнтувати наукову бібліотеку на виконання політосвітніх завдань. Талановитий бібліотекознавець, автор біля 20 робіт потрапляє в зону замовчування: його не запрошують для участі в конференціях і спеціальних нарадах, не друкують. Його знання і досвід не потрібні творцям нового радянського бібліотекознавства.

У 1922 р., коли почалася чистка наукових установ, Рубинського звільняють з посади директора і переводять на посаду старшого бібліотекаря. Востаннє ім'я бібліотекознавця з'являється на сторінках періодичної преси у 1928 р. Реформаторський ентузіазм керівництва Укрнауки (В. Дубровський), Книжкової палати України (М. Годкевич) приводить до ідей об'єднання колишніх університетських бібліотек з публічними, або передачі їх новоствореним інститутам. Рубинський першим і, практично єдиним, підняв свій голос на захист найстарішої університетської бібліотеки України. У 1928 р. він публікує з цього приводу чотири статті в центральній партійній пресі. Йому, значною мірою, зобов'язана бібліотека своєю цілісністю, тим, що вона уникла долі бібліотеки Київського університету.

К.І. Рубинський важко переживає розтягування фонду бібліотеки: передачу рукописів Пушкіна, Лермонтова, Котляревського, Сковороди, Шевченка, а також безцінних для університету "Бумаг об основанні університета", що прояснювали "Справу Каразіна" Інституту ім. Т. Шевченка в Харкові; передачу значної кількості суспільно-політичної літератури Інституту історії партії; передачу з благословіння Укрнауки наукової літератури новоствореним галузевим вузам. Непоправної шкоди наносить фонду бібліотеки вилучення літератури з політичних мотивів.

У 1929 р., виконуючи постанову ЦК ВКП(б) "Про поліпшення бібліотечної роботи", Комісія політосвіти міської ради перевіряє діяльність наукової бібліотеки. Остаточний вердикт вельми жорстокий: відірваність від завдань радянської науки, засміченість "класово-ворожими елементами", переховування бібліотек емігрантської професури і таке інше. Комісія вимагає звільнення директора О. Ольховської і К.І. Рубинського (фактично заступника директора) і передачі справи на додаткове судове розслідування. Але Укрнаука не дала згоди на його звільнення. Численні довідки, відписки,

апеляції, які доводилось йому писати, зрада деяких колег, багаторічна без відпусток і вихідних праця підірвала його здоров'я. 1 грудня 1930 р. він трагічно загинув, потрапивши під поїзд, по дорозі на роботу на приміській станції Зелений Гай.

Сьогодні ім'я К.І. Рубинського повертається українському бібліотекознавству як одного з його фундаторів. Праці Рубинського з історії бібліотечної справи, бібліотекознавства, професійної освіти зберігають теоретичне і практичне значення.

Вшановуючи заслуги бібліотекознавця, Рада Харківського державного університету заснувала премію імені К.І. Рубинського за найбільш значні досягнення в галузі бібліотекознавства, бібліографії, історико-бібліотекознавчих досліджень.

В особі К.І. Рубинського, в його творчому доробку вбачається безумовний пріоритет Харківського університету у становленні українського бібліотекознавства, яскравим, талановитим представником якого він був.